REÎNTEGRARE ÎN SPIRITUALITATE

Transnistrenii.

Aportul lor la știința și cultura națională

Transnistria a furnizat o pleiadă de savanți de o bogată erudiție și cultură, cu performanțe prestigioase atît în domeniul științelor umanitare, cît și al celor exacte. Multora le revine marele merit al deschizătorilor de căi în știință, în toți anii vieții și activității rămînînd oameni ai neamului.

Vestitului pedagog Toader Titu Malai (satul Goian, județul Tiraspol, 1884—1919) îi revine meritul luptei între anii 1910—1917 pentru încetățenirea limbii moldovenești, pe lîngă celelalte discipline școlare, în învățămînt. Prin munca sa titanică plină de dăruire el a reușit să obțină predarea limbii materne în școala din satul Speia. Din inițiativa lui acest obiect a prins rădăcini și în școlile din satele vecine (Butor, Mălăiești, Tașlîc ș. a.). În anii 1931—1937 această politică de moldovenizare a școlilor a fost continuată cu mare succes de către oamenii de știință din R.A.S.S.M., profesorii A.P. Dîmbul («Gramatica. Morfologia» 1935), I. I. Irimița («Gramatica limbii moldovenești» 1934), L. A. Madan («Gramatica limbii moldovenești. Fonetica și morfologia» 1932) ș. a. Ei au fost inițiatorii trecerii la grafia latină în instruirea și educația populației din R.A.S.S.M.

Prelegerile acestor savanți, bogate în informații și de o înaltă ținută științifică, erau audiate cu foarte mare interes nu numai de învățători, studenți, elevi, dar și de muncitori și țărani. Pentru cultivarea limbii materne literare acești pionieri ai românismului în Transnistria au fost arestați în 1937 și apoi nimiciți în lagărele de concentrare. În 1960 ei au fost reabilitați. În domeniul istoriei Transnistria s-a evidențiat în toată lumea prin profesorul Vladislav Petru Buzescu (1858—1931, Balta), membru al A.Ș. a U.R.S.S. (1922). În teza sa de magistru «Pericle» (1889) el a fundamentat caracterul progresist al sistemului democratic din Atena. Teza de doctorat referitoare la opera lui Aristotel «Politica ateniană»a fost una dintre cele mai importante lucrări din istoriografia mondială referitoare la această perioadă. El a pubiicat sute de lucrări științifice cu un volum total de 4 mii coli de autor. Conform aprecierilor profesorilor Goldin N. S., Paculi N. M., Smolin V. F. ș. a. monografiile sale în domeniul istoriei antice au devenit clasice.

Un mare aport la dezvoltarea statisticii l-a adus Vasile Egor Varzar (1851—1940, Liublin) — mare economist din țara noastră, fondatorul statisticii industriale ruse. Este autorul monografiilor «Mecanica ingenioasă», (1908), «Amintirile unui vechi statistician» (1924), «Studii cu privire la bazele statisticii» (vol. 1—2, 1925—1927).

Bogate și interesante date despre viața și activitatea științifică a profesorului V. E. Varzar găsim în dicționarul lui Granat (vol. 7, pag. 602), în volumul 1 auxiliar al lui Brochauz și Efron (pag. 367) și în multe alte ediții enciclopedice. El a fost și rămîne pentru istoria științei un savant-enciclopedist.

În domeniul matematicii mult și rezultativ a muncit pămînteanul nostru, profesorul Mihail Cozma Grebencea (satul Mălăiești, gubernia Herson, 1897—1972), care a publicat peste 50 de lucrări științifice foarte importante. Sînt bine cunoscute monografiile și manualele «Aritmetica» (1947), «Teoria numerelor» (1949), «Despre reprezentarea unui polinom ca o sumă de polinoame liniare independente» (1951), «Curs de analiză matematică» (două volume, 1960—1961) ș. a.

Un loc aparte în istoria dezvoltării filozofiei, esteticii și literaturii ocupă eminentul savant Ion Capiton Lupol (s. Cocieri, 1886—1943) — membru al Academiei de Științe a U.R.S.S. (1939), profesor la Universitatea din Moscova, director al Institutului de Literatură Universală «M. Gorki», care ne-a lăsat o bogată moștenire științifică, cuprinsă în 5 monografii și 55 mari publicații în cele mai prestigioase reviste științifice ale lumii. De o mare autoritate în lumea oamenilor de știință și ai culturii se bucură monografiile sale «Denis Didreaux. Schițe ale vieții și activității» (1934—1936). «Etiudes istorico-filozofiques» (1938), «Etiudes literaires» (1940).

În februarie 1941 profesorul Ion Lupol este arestat și condamnat la moarte ca spion român. Pedeapsa o aștepta în închisoarea din orașul Saratov, împreună cu marele genetician, academicianul N. I. Vavilov. La 4 iulie 1942 pedeapsa cu moartea i-a fost înlocuită prin lagăr de concentrare, unde la 26 mai 1943 el a murit. În anul 1960 Ion Lupol este reabilitat. Unele lucrări ale sale sînt traduse în limbile germană, poloneză, franceză, spaniolă, pe cînd în limba națională nu e editată nici una.

Mare savant, naturalist, administrator și umanist este și profesorul Mihail Simion Mițul (s. Mălăiești, gub. Herson, 1836—1883). Lui îi aparțin cercetările solurilor, florei și faunei insulei Sahalin, organizarea primei stațiuni meteorologice în acest ținut, determinarea solurilor bune pentru cultivarea grîului și orzului.

Profesorul M. S. Mițul a publicat multe lucrări fundamentale referitoare la geologia, demografia, fitotehnia și zootehnia ținutului dat. El considera, că insula Sahalin poate fi transformată într-un meleag înfloritor. Clasicul literaturii ruse A. P. Ce... opera sa «Sahalin» il... te pe M. S. Mițul «e... vant-fanatic, om de ... morală rară, muncitor... mist și idealist, de o m... siune, ce o transmitea... ruire și altora».

Printre oamenii de... care au proslăvit ... prin cercetări de ma... loare în domeniul bot... și profesorul Serghei ... Hîncu (1872—1940, ... bani, r. Tiraspol) — ... savant, realizator de d... riri unice prin valoare... troducția, aclimatiza... fiziologia plantelor d... ve în Moldova, Adjara... hazia. Profesorul S. ... cu a publicat 40 lucră... portante în domeniul ... giei, dendrologiei, e... plantelor exotice și f... grafiei. Ca om de ... S. G. Hîncu «s-a imp... claritatea și precizia ... trata problemele, prin... perirele sale foarte im... te atît în plan științifi... și practic» (A. N. Kr...

Numele acestor mo... consacrați savanți o... din Transnistria trebuie... înscrise pe veci cu li... aur în istoria Moldo...

E. NIC...

ZONA DE SECURITATE